

"חדשות רעות" והשפעתן על היחיד והציבור

קטעים מרב שיח שנערך ביזמת התוכנית ללימודי עתונאות באוניברסיטת תל אביב לפני חודשים מספר, בהשתתפות: שלום רוזנפלד (שגם הינחה את הדיון), פרופ' אסא כשר, פרופ' עמוס שפירא, פרופ' יאן קלרמן ופרופ' שלמה ברזניץ.

דעה רעה מאוד =
נוע בקרית שמונה

הבשורה הרעה. קליאופטרה ציוותה להרוג את השליח שהביא לה את בשורת מותו של אנטוניוס. ואם אתם רוצים דוגמה מן הספרות החדשה — הציצו נא בקובץ של ש"י עגנון "תכריך של סיפורים", באותו מעשה בשוחט, שהיה מקבל מכות כל אימת שהיה מכריז על הפרה ששחט, שהיא טריפה. קל וחומר במדינה שבה עתונאים שוחטים, לא סתם פרות, אלא פרות קדושות, ובקצב של לפחות פרה אחת למהדרה — של "מבט" או "מוקד".

אבל זהו רק פן אחד של הנושא. קודם לו פן אחר, היינו, השאלה: האם אמנם מחולקים החיים שלנו והדיווח עליהם, לחדשות טובות מזה ולחדשות רעות מזה, וגבול ניכר לעין וברור — מבדיל ביניהם. אגסה, לפיכך, להקדיש את עיקרי דבריה להגדרות עצמן.

שלום רוזנפלד

ראש התוכנית ללימודי עתונאות, אוניברסיטת תל אביב

להטריד את הרגועים ולהרגיע את המוטרידים

האם אנו יודעים בכלל מה הן חדשות? למה בדיוק אנחנו מתכוונים כשאנחנו אומרים חדשות, בשני המובנים: המתרחש והמתפרסם. אין ספור להגדרות של חדשות במובן של news במישור התקשורתי. החל מאותו פירוש משעשע, האומר ש־news הוא ראשי תיבות של ארבע רוחות השמיים, (north, east, west, south) ללמדך שחדשות הוא כל מה שמגיע למערכת מכל קצות תבל, ועד להגדרה המתוחכמת יותר של ג'ושוע מאירוביץ (מחבר הספר: No Sense of Place, ספר מרתק, דיבר עליו לא מכבר בטלוויזיה פה אצלנו), שחדשות זוהי תערובת של ממשות ודימוי — substance and image.

בספרו הנודע "דעת קהל" משנות ה־20 הראשונות, אומר וולטר ליפמן: לא האירוע הוא החדשה כי אם הדיווח עליו, או הפרסום. להמחשת התיזה הזו הוא מביא סיפור על ארבעה אנשים: אנגלי, צרפתי, גרמני ואיטלקי, ששהו בשלהי 1914 על אי נידח. הדואר היה מגיע אליו רק פעם בכמה חודשים באינטי דואר. הם חיו ביניהם בשלווה ובשלום עד שהאניה הביאה את הדואר הטרי, מספר שבועות אחרי פרוץ מלחמת העולם הראשונה. כך נודע להם שהם בעצם אויבים, וממילא אינם יכולים כבר לקיים יחסי ידידות ואחוז ביניהם.

בשנים יותר מאוחרות החלו המורים לקומוניקציה להתחקות אחר האלמנטים החינוכיים של חדשה עתונאית כגון: עוצמת ההתרחשות; העניין הציבורי שיש בה; המרכיב האנושי; יסודות הדרמה והקונפליקט וכיוצא באלה. רבים שמים את הדגש על אחד החשובים שבמרכיבים האלה, היינו: החרגי, יוצא הדופן, המורז. יש שקוראים לילד בשמו — השלילה, negativity.

למה יש חוסר סימטריה כזה בדיווח בעתונים, ברדיו ובטלוויזיה בין מה שקרוי שלילי ובין מה שקרוי חיובי? גם על כך יש כמה תיאוריות. השתדלתי לרכז כאן בתמציתות חלק מן התיאוריות של מורי־הלכה שונים, למרות, שאחדות מהן נראות לי מעט מופרכות, לאור השינויים הנורמטיביים שחלו באחרונה בחברה המערבית וגם אצלנו בתקשורת עצמה. הנה כמה נקודות לעיון, שאני מניח שחברי הצוות אולי גם יתייחסו אליהן, המבוססות על מחקר שנעשה עוד בשנת 1965 על ידי הצמד יוהן גאלטונג ומרי רוגה.

התסמונת של מבשר הרע

על רב שיח זה הוחלט לפני שהתחילה השביתה בכלי התקשורת האלקטרוניים. אם לא כן, היינו בוחרים לו כותרת שונה לגמרי, כגון זו שנתן כתב ה"ניו יורק טיימס" בארץ, תום פרידמן, על אותה שביתה לאמור: "For some Israelis, the good news turns to be no news." כעתונאי וכאזרח, שמאמין שעתונות חופשית היא אחת מאבני היסוד של הדמוקרטיה, אינני מונה את עצמי בין אותם "some Israelis", שעבורם המצב של "אין חדשות" הוא בגדר חדשות טובות. לדעתי, ההפך הוא הנכון. אין סכנה יותר גדולה לחירות מאשר מיקרופונים סגורים, מסכים מואפלים וציבור אדיש שאינו מודע כלל לגודל הסכנה שבאדישות הזו. שאלה אחרת היא, כמובן, המינון של החדשות כפי שמתבטא בכלי התקשורת: הן מצד התכיפות — כל חצי שעה, שעה; 24 שעות ביממה — והן מצד המהות.

המהות, היא שתעטיק אותנו בדיון זה. במהות אני מתכוון לתכנים, אבל גם לסגנון ולצורה, כגון אותו "כאסח" שהוא באופנה כיום. ייתכן, שהיא המונחת ביסוד העוינות או האדישות שגילה הציבור, או חלק ממנו לשביתה ולהתקפות על עתונאים.

אני מקדים מאוחר למוקדם כדי לומר, שהמהות שאני מתכוון אליה, כרוכה בראש וראשונה בתסמונת מבשר הרע. יש דוגמאות רבות, בספרות העתיקה והחדשה, לנקמה שנוקמים בשליח שמביא את הבשורה הרעה. מן התנ"ך מוכר לנו סיפורו של הנער העמלקי, שדוד מצווה להוציאו להורג, אחרי שהוא מביא לו לצלג את הבשורה על מות שאול ויהונתן. ב"אנטיגונה" של סופוקלס, המלך מבקש להוציא להורג את מביא

בכל אופן לא באותה משמעות שבה הגה אותו מי שהגדירו בראשונה. למען האמת, צריך למהר ולהוסיף, שחדשות שליליות מסוימות הולכות לעיתים קרובות שלובות זרוע עם מה שנחשב חדשות חיוביות, הקשורות במישרין לחדשה השלילית. כך מתקיים ב-news מה שמצפים מהן: להטריד את הרגועים ולהרגיע את המوترדים. צוותי חילוץ, שמגיעים למקום בו התרחש אסון טבע; פעולה דרמטית של המשטרה, שלוכדת את הפושע שנמלט; מכבי אש, שיוצאים לכיבוי שריפה ומעשי גבורה שנעשו תוך כדי כך; בדיאלקטיקה הזו, של אלימות ומלחמה בה, שחיתות וגילוייה, איום והרגעה — טמונים מה שגם קרוי סיפורים אנושיים שבהם השלילי מבקש את איזונו בחיובי.

מהן חדשות רעות?

מדוע אפוא, ואת זה אני שואל את חברי הצוות, מדוע השלילי מעורר גם סקרנות כה עזה, וגם רתיעה כה רבה. מדוע אי הידיעה על המתרחש מעוררת בנו חרדות ופחדים, ואילו הידיעה עליו כל כך מקוממת אותנו. כבר עמדתי בתחילת דברי על תסמונת המבשור. אבל יש, כנראה, עוד סיבות, שאולי נשמע עליהן.

ג'ראלד ג'ונסון, מחבר הספר What Is news אמר פעם שטיפשות האדם, חולשותיו, רוע ליבו ועליבותו, לעולם יהיו חדשות. אבל, הוא מיהר להוסיף, ששום אדם אינטליגנטי לא יסבול לאורך ימים את הסיכוי לחיות רק בצילם של אלה ועם הסיפור המתמשך של תעלולי הרוע והאינולת האנושית.

לצורך הדיון שלנו אני מגיח שנגיע לקונצנזוס — שבחדשות שליליות אנחנו מתכוונים לשני סוגים: ראשית — אירועים, שמעצם מהותם נתפסים כחברה המתורבתת כשליליים. כגון: רצח; שוד; אונס; פריצה; תאונה קטלנית; מעילה; הונאה; שריפה; מוות בנסיבות טרגיות; התקף לב או התאבדות של אדם ידוע בציבור; התמוטטות של בורסה; וכיוצא באלה. בוודאי ובוודאי שיש הסכמה, לפחות בציבור היהודי, ואני מגיח שלא רק היהודי, שפיגוע רצחני, או חטיפת בני-ערובה, או פיצוץ מטען צד, או מכונית תופת בירושלים — גם הם, במהותם, חדשות שליליות. אשר למישור השני, אני חושש שהאבחנה תהיה יותר מסובכת. ועל כל פנים, אינני בטוח שתהיה הסכמה גורפת. בוודאי, שמה שבעיני של ראובן חדשות שליליות, על-פי תפיסתו של שמעון הוא בשורה מרנינה. אבל מבלי שנשים בדיוק את האצבע על משהו ספציפי, דומני שכולנו, פחות או יותר, מבינים למה מתכוון האיש ברחוב כשהוא מדבר על כך שהתקשורת — שאמורה להיות ראי נאמן אבל איננה כזאת — משחירה ומעוותת, כביכול, את התמונה של המציאות. באומרו חדשות שליליות, האיש ברחוב מתכוון מן הסתם, פרט למה שהזכרתי קודם, גם לידיעות על התמוטטות מפעלים כלכליים; בירוקרטיה; אלימות מילולית בוויכוח הציבורי; אלימות בסיכסוכי עבודה; סיכסוכים בצמרת הפוליטית; מעשי שחיתות במערכת הכלכלית; דילטנטיות וקלות ראש בקבלת החלטות גורליות; חוסר יעילות וכיוצא באלה.

ראו כמה מאלף הדבר: כאשר חודשו שידורי הטלוויזיה אחר 52 ימי-אלם, ניסיתי לרשום לעצמי את כל הפריטים, מה שקרוי ה-items,

חדשות שליליות נכנסות בקלות יתר לערוץ החדשות, כיוון שהן מספקות יותר את הקריטריון של דחיפות ותכיפות. יש חוסר סימטריה בסיסי בחיים, בין החיובי — שהוא קשה ומצריך זמן, לבין השלילי — שהוא קל הרבה יותר, ומצריך פחות זמן. במילים אחרות, חדשות שליליות מקבילות למחזוריות של העתון, או של מהדורת חדשות ברדיו או בטלוויזיה.

תיאוריה אחרת אומרת: חדשות שליליות — קל להן יותר לעורר תמימות דעים; להיות דרמטיות, מבחינה זו, שתהיה הסכמה בדבר ראיית המאורע כשלילי. מאורע חיובי — אולי יהיה חיובי לפלוגי אבל לא לפלמוני. לכן, איננו עונה על הקריטריון הזה של דרמטיות. לכך אולי עוד נתייחס.

חדשות שליליות מספקות צרכים מסוימים, חבויים או גלויים. יש אומרים, כי אין הן רק מספקות צורך, אלא גם יוצרות צורך. מעניין יהיה לשמוע את דעתו של הפסיכולוג בצוות על הנחה זו. חדשות שליליות, בדרך כלל, הן בלתי צפויות יותר מחדשות חיוביות. גם משום שמאורעות כאלה עדיין נחשבים נדירים יותר, גם משום שקשה יותר לחזותם. זה למשל אחד הסעיפים שאני אישית חושב, שבעת האחרונה איננו תקף,

מקום לדאגה

ובכן, לשני מישורים אלה, שני סוגים אלה של חדשות רעות, אלה שמתרחשות במציאות ואלה שכלי התקשורת מדווחים עליהן, כפי שמדווחים, נתייחס ברב שיח שלנו.

ששודרו בהרחבה או בקצרה. והנה, לפחות שבעה מתוך אחד עשר הפריטים ניתן לסווג כחדשות שליליות; בעניין זה ראוי לציין, שעצם התייחסות בכלי התקשורת של מה שנתפס כאירוע שלילי, גם הוא נחשב בעיני רבים לדבר שלילי כשלעצמו.

גם פרסום על שבייתה נתפס על ידי הציבור כ"חדשה רעה"

למה להיות בור מתנשא?

לפני שאנחנו מנסים לומר על העתונות שהיא תמיד רואה ואינה נראית, אולי מוטב שנאמר עליה שהיא לעתים קרובות נראית ואינה רואה. ישנם הרבה דברים שאנחנו לא מוצאים בחלק מן העתונים, למרות שאולי היינו רוצים למצוא.

ואם המסגרת לא לוחצת על האף, מהי אם כן, המשמעות של הטינה, ששלום, רוזנפלד הזכיר, לחלק מאמצעי התקשורת ואולי לכולם? העתונות אינה משקפיים טובים. הזוגיות שלה אינן שקופות. אתה מרגיש בהן כל הזמן. כולן צבועות בצבעים שונים. לכולן יש עקמומיות, שלפעמים היא ידועה ונסבלת ולפעמים היא בלתי נסבלת. היא בלתי נסבלת כאשר מדובר, למשל, באי-דיוקים; בבורות; בהתנשאות; מאין לי זמן להביא הרבה דוגמאות, אסתפק, לכן, בהכרזה כללית: לא נתקלתי במקרה שבו הכרתי פרשייה, באוניברסיטה או במקום אחר, לפני ולפנים, על בוריה, וכשראיתי תיאור שלה בעתונות, תיאור זה היה מדויק. תמיד, בלי יוצא מן הכלל, יש אי-דיוקים גסים. דוגמה אחת לתופעת הבורות — כמה פעמים ראינו בתודשים האחרונים, כאשר הדליפו לעתונים קטעים מדו"ח ועדת הכתות של משרד החינוך והתרבות, את האמירה: "אל תזרקו את הפנינים בפני החזירים, שמא יפנו ויאכלו אתכם," כשהיא מיוחסת ל"ליאר", שהמציא את ה"אימן", למרות שהיא מופיעה בברית החדשה. ראו כמה עשרות אנשים עברו על הידיעה הזאת, עברו על הפסוק הזה ולא ידעו שהוא מן הברית החדשה, והביאו לנו את זה בתור ראיה מועזת למה ש"ליאר" המציא.

ודוגמה להתנשאות, בנוסח "אם אני לא יודע על זה כלום, מה יש לדעת?" קראתי לפני כמה שבועות, על עתונאי שהלך כדי למלא את הטור השבועי שלו, לבקר איזו חברה פיקנטית באנגליה. המזכירה אמרה לו, שיסדרו את החברה הזאת פלוגי ואלמוני ופרופ' הנרי סיג'וויק. אומר העתונאי: אנשים שלא שמעתי עליהם מעולם, מי הם בכלל? ובכן, פרופ' הנרי סיג'וויק היה הפילוסוף של המוסר בקמברידג' בסוף המאה ה-19. אם אתה לא יודע כלום, אתה לא יודע כלום; מה אתה מתנשא על האחרים? למה להיות בור מתנשא?

הפנקס פתוח והיד רושמת

אם כן, העתונות בתור משקפיים, גם כשהיא נסבלת וגם כשהיא לא נסבלת, אפשר לחשוב עליה כאילו היתה משקפי-אישון, לא מפני שהמשקפיים מורכבים על האישון, אלא מפני שהאישון מורכב עליהם. "אישון" — במובן של איש קטן, איש קטן שיושב על הגשר, בין זוגיות לזוגיות. (אינני אומר "איש קטן" כדי להפחית מערכו: זהו איש, שהמשקפיים מספקים לו כדי לשבת עליהם.)

העתונות היא משקפי אישון. האישון הזה, שיושב פה על הזוגיות שלי משנה כל הזמן את העדשות. משנה את שדה הראייה, לרוחב ולעומק. משנה את הכיוון, ואת הצבע, ומה לא? — אבל אין מנוס מכך. מפני שזאת אשליה, שהעולם הוא קבוצה אוטונומית נייטרלית של חדרות, שרק צריך לשלוח שליחים שיביאו אותן. החדשות כשלעצמן אינן כהישג ידני, מפני שאין "חדשות כשלעצמן". אני מוכן להגיד זאת בצורה קיצונית כלשהו, אבל צורה שאני מתייחס אליה ברצינות:

פרופ' אסא כשר

החוג לפילוסופיה, אוניברסיטת תל אביב

תנו לנו פחות חדשות!

אני רוצה לשאול את עצמי קודם כל, מה הן חדשות? הדעה הרווחת, שהיא גם דעה מוקדמת ולטעמי גם מוטעית, היא הידיעה המסתתרת מאחורי השמות של הרבה מאוד מתוכניות החדשות, למשל: "מבט"; "זרקור"; "יומן". שמענו בדברי היו"ר את המטאפורה של השליח. אם כן, העתונאים הם כביכול השליחים. לפי התמונה הזאת יש בעולם חדשות, והן קיימות שם בפני עצמן — מרחפות בין שמים לארץ. לנו, לרובנו, בדרך כלל, אין גישה ישירה אליהן. העתונות היא השליח שיוצא למדבר, או יוצא למקומות הרעש, תופס את החדשות ומביא אותן הביתה. כשמדובר על "מבט" — פירושו: שעכשיו השליח מאפשר לי לכוון את המבט אל הנדבך הזה של המציאות. המילה "זרקור", פירושה דומה, אלא שמביטים קצת יותר רחוק. שוב, יש משהו שם ואני צריך רק להביא אותו; השליחים יודעים בדיוק מה הם צריכים להביא ומביאים אותו, כך או אחרת. גם "יומן" הוא ביטוי הנושא אותה משמעות. לפי הדעה הזאת, העתונות היא שליח, ספק לדבר מצווה ספק לדבר עברה, ספק מתווך, ספק סרסור.

העתונות אמורה להיות מעין רואה ואינו נראה. היא משקפיים טובים, כל כך טובים שאתה לא מרגיש בזוגיות שלהם וגם המסגרת לא לוחצת לך על האף. אבל צריך לבדוק, אם אכן זוהי העתונות. לא העתונות הטובה — אני מתכוון לעתונות בכלל.

אם אמנם אינך מרגיש בזוגיות — מה, אפוא, מבדיל בין עתון לעתון? — הרי גם אלה זוגיות שאני אמור לא להרגיש בהן וגם אלה הן זוגיות שאני לא מרגיש בהן — אבל הרי באחד כתוב כך ובשני כתוב אחרת; ובשלישי בכלל לא כתוב על אותו עניין.

משפטים פלייליים. למה היה חשוב לנו כל כך לדעת את פרטי הפרטים של הלבוש של הפרקליטה במשפט של אשתו של כתב הטלוויזיה, שנאשמה ברצח המערור? למה היינו צריכים לשמוע על זה כל כך הרבה? — כי זה חשוב!

הפנקס של מערכת החדשות פתוח והיד רושמת. עבר, הווה, עתיד. לכו להסתכל כמה כותרות בעתונים מדברות בלשון עתיד, ותתפלאו על הכמות המשמעותית של התבטאויות בנוסח: מה צפוי מחרתיים; ומה עתיד להיות; מה מעריכים מקורותינו שיהיה — חדשות בדבר העתיד. עבר, הווה ועתיד, חשוב טפל ומיותר, נכון, מעורפל וכוזב, ומה לא? כל הממדים האלה תפוסים, נא המתן ותיענה לפי התור.

ומכאן — מה הן חדשות רעות? משום שאמיתי שאין חדשות כלשעצמן, עכשיו אני רוצה לומר שאין חדשות רעות כלשעצמן. הטוב והרע הם בעיניו של המתבונן. כשם שהחדשות הן לא משהו שנמצא שם ואני רק צריך להגיע אליו, אלא הן משקפות את תהליך הברירה והבחירה והעיבוד שעושה מערכת החדשות במה שקורה שם, כך גם חדשות רעות או חדשות טובות, הן אלה שנראות טובות או נראות רעות בעיניו של המתבונן.

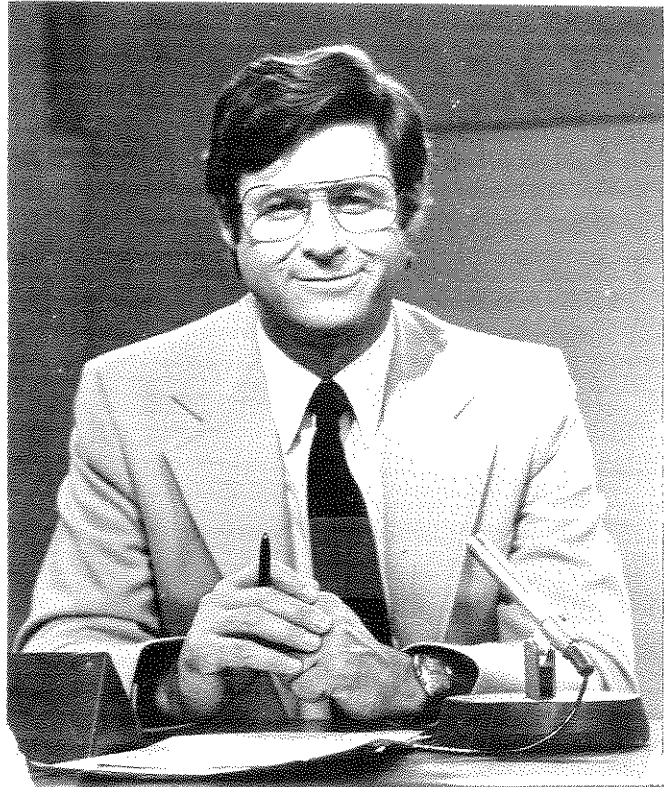
נחשוב על האמירה ששלום רוזנפלד הזכיר אותה, בצדק: No news, good news — לא בהקשר של אותו כתב שהסיק מזה מסקנות לגבי השכיחה האחרונה, אלא באופן כללי. האם באמת אנשים יכולים לומר לעצמם: no news, good news, זאת אומרת: news — דרכן להיות רעות או שעצם קיומן הוא רע?

"משחירים" את החיים

אני יכול לומר שחלק מן החדשות שנחשבות לרעות הן אכן כאלה, כי הן חדשות שנחשבות רעות בעיני כולנו. אני מסכים שחדשות על פיגוע בחיילים נחשבות לרעות לכולנו. אבל, עדיין אין לנו כאן קטיגוריה ברורה של מה שנקרא "חדשות רעות". לדידי, חדשות בדבר נפילת המטוס של דרום אפריקה בקוריאנה — הן חדשות רעות. האם הן רעות בעיניו של כל אחד אחר? — אני לא בטוח. יש ודאי רבים שעוברים על זה באדישות — כי זה לא שלנו: לא שמענו שיהודים נהרגו במטוסים האלה.

חדשות בדבר נהרות הדם במלחמת איראן-עיראק — בשבילי זה רע. רע לי לראות את התמונות של הילדים האלה, ההולכים למות במלחמה, מאות אלפי האזרחים, שהם כלשעצמם אינם השותפים הקרובים לא של חומייני ולא של סאדאם חוסיין, אבל הם הנהרגים במלחמת האלה. נפשי "האישית" נוקעת מן הרעיון הזה, שמתהלך בצורת האימרה: זה טוב ליהודים, שנהרגים שם מאות אלפי אנשים אלה.

בכל זאת, למרות שנקודת המבט הזאת של רע וטוב היא אישית, רע לי או טוב לי, או רע לך וטוב לך, העתונות לא צריכה להתיישר לפי מה שרע בעיני או טוב בעיני, או מה שרע בעיניך או טוב בעיניך. יש נקודת מבט אחת שיש מעמד מיוחד בהקשר הזה. היא לא אישית והיא לא קבוצתית צרה. היא אמורה להיות נייטרלית: נקודת המבט של עקרונות הצדק שביסוד המשטר, שאחנו מניחים שהוא משטר דמוקרטי צודק. רע מנקודת המבט הזאת, הוא רע מאיזו שהיא נקודת מבט שכולנו שותפים

חיים יבין ב"מבט" בטלוויזיה

החדשות הן מה שנוצר במערכת החדשות, כש"מערכת החדשות" זה שמו של אותו מוסד חברתי, אותו גוף שעוסק בייצורן של החדשות. חדשות הן לא משהו שנמצא בעולם באופן עצמאי, אובייקטיבי, נייטרלי, כביכול — הושט ידך וגע בו.

יוצא מזה, קודם כל שהחדשות לא חייבות להיות חדשות כמובן של "אירע זה עתה". נסתכל על כמה דוגמאות מעתוני השבת האחרונה. חשיפת רצח של חבר הלח"י בידי חבריו. זה לא קרה אתמול וזה לא קרה שלשום. זה גם לא דבר שנודע אתמול או שלשום: המשפחה ידעה, הרוצחים ידעו, יש עוד אנשים שיודעים. לנו זה חדש, כי זה הגיע אלינו שלשום. אבל אם למשקפי האישון שלנו זה הגיע שלשום, זה לא אומר שזה קרה לא מזמן, או שזה נודע לעתונאי שהגיש לנו את השרות הזה לא מזמן. אם אתם לוקחים את סידרת הכתבות, בעתון אחר, המתארת יפה עד כמה מר גורלו של האזרח שצריך לנהוג בכבישים או להתקבל בקבוצה מסוימת של משרדים ממשלתיים — אלו חדשות? ! זה קרה אתמול? הנתונים שם נוצרו אתמול? ובכל זאת אינני אומר שזה פסול מלצאת מידיה של מערכת החדשות של המפעל הזה. אדרבה, טוב שהיא עושה זאת.

החדשות לא רק שאינן צריכות להיות חדשות, הן גם לא חייבות להיות חשובות, כמובן של "בעלות השפעה מכרעת על חיינו". כשאני מדפדף על פני כל כך הרבה עמודים, מה אני מוצא: סיפורים מפורטים על

"הסבר דור המדבר"

הרעיון של חדשות רעות, כביכול אובייקטיביות אבל לאמיתו של דבר טובייקטיביות בתחפושת אובייקטיבית, הוא רעיון רווח וצריך לומר כמה מילים נגדו. כביכול, יש לנו ביקורת בלבד, ולא שבחים אף פעם; אסונות ולא ניסים; כשלונות ולא הצלחות; אכזבות ולא חלומות מתגשמים; פילוגים, ולא אחדויות; שנאות ולא אהבות; אנחנו ממש נאנחים יומם ולילה על זה ש"משחירים" לנו את החיים. אבל גם זה בעיני המתבונן בלבד. הקוד של האתיקה המקצועית בתחומי העיתון "Detroit News", בשנות העשרים של המאה הזאת, אמר לכתבים שלו כך:

The paper should be vigorous but not vicious;
interesting but not sensational; ...striving ever to
gain and impart information; looking for the uplifting
rather than the depraved things of life.

זה מה שעתון צריך לעשות, כביכול. עברנו את התקופה הזאת. בשבילנו "פראוודה", שנחשב לאורגן חינוכי של העם היושב בכרית המועצות, הוא לא דוגמה למה שאנחנו רוצים לראות בעתונות, אף על פי שמבחינת

אסון תעופה - "חדשה וע"ה של אחרים בלבד?

לה. לא כל מה שאנחנו עושים הוא מתוך שותפות לה. לא כל מה שאני עושה - אני עושה בתור מי שפועל על פי עקרונות הצדק. כל מה שאני עושה על פי טעמי וערכי, יכול להיות מוגבל על-ידי עקרונות הצדק, אבל לא מתחייב מהם. מה שרע מנקודת המבט הנייטרלית, אמור להיות רע לכולנו. זהו רק אותו רע, שכרוך בפגיעה בעקרונות הצדק. בחוק, כשהוא מתוקן, בעקרונות צדק שמתחזיר שהם לא חקוקים על הספר אבל נניח שבית המשפט העליון תומך בהם ומחוקק על פיהם, וכיוצא באלה.

חדשות רעות, במובן הזה, הן תוצרים של מערכת החדשות, שיש בהם ערעור המשטר הדמוקרטי. אני מוכן להגיד, שיש רק נקודת מבט אובייקטיבית אחת שמחייבת אותנו, את כולנו, והיא נקודת המבט שבה גורם נייטרלי, כמו בית משפט מתאים, יכול לומר שבחדשות כאלה, מן הסוג הזה, יש פגיעה בעקרונות המשטר הדמוקרטי. בין אם היא פגיעה מפורשת בחוק, ובין אם היא פגיעה על פי דין.

הדוגמה העיקרית, אולי היחידה שיש לנו, ברמה של ההתבטאויות בעתונים, היא, כאשר נעשה שימוש מובהק בנימות גזעניות. הטיפול שהחוק שלנו נותן להן הוא רפה, אבל זה לא ענייננו היום.

הביקורת, האסונות, הכישלונות, האכזבות, הפילוגים והשנאות, הוא נקי, או לפחות היה, עד לא מזמן, נקי.

אנחנו צריכים לשאול את עצמנו, אומר שלום רזנפלד, מניין הרתיעה הזאת, שאנחנו נתקלים בה, מן "השלילי הזה". נניח שזה כך, מניין הרתיעה הזאת?

לא צריך לחשוב שהרתיעה הזאת היא כללית. כשאני שומע ביקורת על גוף שלטוני, בעוד שאני אזרח של מדינה דמוקרטית, זה יכול להרתיע אותי מצד אחד, אבל זה יכול דווקא לעודד אותי, לדחוף אותי לפעולה, מצד שני. זה לא דווקא שלילי בעיני, זה לא דווקא דבר שהוא רק דסטרוקטיבי, שאין שום קונסטרוקציה בצידו. הביקורת הזאת יכולה להיות בעלת חשיבות ממדרגה ראשונה בשבילי, חיובית מאוד בעיני.

למה בכל זאת רבים האנשים שחושבים על ביקורת כזאת ועל דיווח על אסונות, כישלונות, אכזבות, פילוגים ושנאות וכיוצא בזה, כעל משהו שמרתיע, כעל משהו שמעורר עגמומיות? אוכל לנדב שני הסברים: מבלי לרצות לפגוע באיש, הסבר אחד שיש לי, אקרא לו "הסבר דור המדבר". הדור של אבותי, אין צורך לומר אבותיהם, הוא במובן מסויים דור המדבר. מה שהוא רצה, משאת נפשו הלאומית, החברתית, היה לראות מדינה ליהודים. כשהיה בגולה, כשהוא נרדף וכשהנאצים טובחים בו במיליונים, וכשהבריטים שולטים בו, משאת נפשו היתה העצמאות המדינית. והנה, יש לו עצמאות מדינית: שום דבר יותר גדול לא יכול כבר לקרות לו באגף התינוני של חייו, גדול יותר מאשר הקמת המדינה והשגת העצמאות המדינית.

"והנה, בשעה שאנחנו", אומרים אבותי בני דור המדבר, "בשעה שאנחנו עדיין יושבים על זרי הדפנה, שמחים, בכנות וברצינות, לא בצורה מדומה וחלקית, אלא כמלוא לבנו, בצדק, שמחים על כך שזכינו 'אחרי אלפיים שנה' לעצמאות מדינית, מה אתם באים ואומרים לנו: הפקיד הזה מושחת, הקצין ההוא לא עשה את שלו, השר הזה הכניס את הקרוב שלו למשרד. זה עיטוק בקטנות. אנחנו מתעסקים בעצמאות המדינית של העם היהודי ואתם מתעסקים בשטויות." רק דור המדבר יכול לדבר כך. אני לא בן דור המדבר, אני בן הארץ הזאת. נולדתי בה, מעט שנים לפני קום המדינה. ילדי נולדו פה. ילדי, לא מעניין אותם שום סיפור על משאת הנפש הלאומית. ילדי נולדו אזרחים "זקופי קומה" של מדינתם העצמאית; הם רוצים להיות אזרחים של מדינה מתוקנת. בעיניהם, הביקורת נוגעת לאיכות חייהם. עצם עצמאותם היא בשבילם נתון מובן מאליו. אם אתה עוד מתרפק על עצם העצמאות המדינית, בודאי שהביקורת וסיפורי האסונות, הכישלונות והאכזבות, כולם באים לפגום בתמונה הוורודה זאת. אבל מי שעצם העצמאות הוא בשבילו נתון מובן מאליו, התמונה איננה כל כך ורודה, כי אנחנו מתעסקים באיכויות שלה, באיכות הדמוקרטיה הישראלית; בשלום שאין לה; שיכול להיות לה וכיוצא באלה. זה הסבר אחד להרגשת הרתיעה הספונטנית אצל אנשים רבים.

הסבר שני נעוץ בתרבות הפוליטית הלא ליברלית הנוהגת בארץ. הכל אצלנו מותווה בקווים גסים, בצבעים מעטים, בשחור-לבן. בואו וניזכר בפרשת כמעט הדחתו של ניכסון מנשיאות ארצות הברית (כדי לקחת דוגמה מרחוק). אני חושב שאנחנו, בתור הציבור הישראלי, היינו

התומכים האחרונים שלו. היינו אחרוני תומכיו של ניכסון, מפני שניכסון היה נשיא טוב לישראל, מבחינת מה שהוא נתן לנו ושלא לנו ושילם לנו. ואצלנו הכל הוא בשחור-לבן: אם הוא שילם לנו והוא טוב לנו, לא ייחכן שהדמוקרטים האלה שרוצים להדיח אותו הם בסדר. הם לא בסדר, מפני שהם רוצים להדיח מישהו שהוא טוב לנו. אבל מישהו יכול להיות טוב לנו, משלם לנו ועוזר לנו, ויחד עם זאת, מושחת, נבל, ראוי לשילוח מפני שהוא מערער את יסודות המשטר שלו (מה שהאמריקאים חשבו על ניכסון). אם כך, אנחנו צריכים תרבות פוליטית, שמאפשרת לצבוע תמונות בגוונים שונים, כדי להשלים עם מידת הביקורת, האסונות, הכישלונות והאכזבות.

לא יכולה להיות סימטריה

על החדשות הרעות כביכול אפשר לשאול בצורה פשוטה, כמעט במשיכת כתפיים — או מה אם הן נראות כך? ובכל זאת הן חשובות, אפילו מנקודת המבט הנייטרלית, לא רק מנקודת המבט שלי. מנקודת המבט הנייטרלית, אחד התפקידים הפוליטיים המרכזיים של האזרח הבודד הוא להיות שותף בצורת בוחר, משפיע בעקיפין, מעצב מרחוק של החיים הציבוריים של המדינה שלו. אין שותפות ממשית בלי אינפורמציה. אין אינפורמציה בלי ערוצי האינפורמציה. אין לי אפשרות על לעצב לעצמי דיעה בלי שאני יודע גם מה שאני צריך לדעת על הכישלונות, על האכזבות, על האסונות ועל הביקורת.

אין סימטריה ולא יכולה להיות סימטריה וטוב שאין סימטריה בתרבות הפוליטית של הטוב והרע. לכן, אין סימטריה בין החדשות ה"רעות" לחדשות ה"טובות". להצלחה יש אבות רבים. הכישלון הוא יתום. צריך לחפש את אביו הנסתר ואת אימו החורגת. במקרה שהכל יצליח, הם כבר ידאגו להתפאר בפירות ההצלחה ובטביעות האצבעות של האב והאם, אבל במקרה שאנחנו, הקורבנות האלמוניים של הרשלנות, השאננות, האסונות והכישלונות, כשאנחנו זקוקים לעזרה, האחראים עלינו לא יגיעו אלינו מעצמם; הם יסתתרו מאחורי כל קיר שאפשר להסתתר מאחוריו, הרבה יותר מאשר הנהנים והראויים לשבח; אלה לא נוהגים להסתתר במקומותינו.

לכן, האי-סימטריה הזאת היא ממין העניין, היא הכרחית. טוב שהיא בולטת. רע ומר יהיה היום שבו החדשות יספרו לנו על גידולי האספסת באיזור המרכז, שהשנה הגיעו לרמה של 2 אחוז מעל השנה שעברה. מכיוון שנקודת המבט של הטוב והרע היא נקודת מבט שבעיניו של מתבונן מסויים, כל ניסיון למסד את האבחנה הזאת ולעצב מדיניות מסוימת, רשמית, בכלי תקשורת ממלכתי (עתון של מפלגה יכול לעשות מה שהוא רוצה), כל ניסיון לעצב אבחנה כזאת, יהיה כזה שיהיו בו כל הסכנות של התנשאות, במקרה הטוב, ושל השתלטות עמדה חד צדדית, במקרה הרע.

לסיכום, ההשפעות הרעות שיש לעתונות, לעתונות בכלל ולחלק ממדורי החדשות בפרט, על היחיד ועל הציבור נובעות משלושה דברים: מן הרמה המקצועית הנמוכה; מן הרמה התרבותית הנמוכה; ומן השפע המטביע של חדשות, חדשות, אפשר לומר עליהן שהן האופיום החדש של ההמונים. בהתחלה שמענו חדשות כל בוקר, ואחר כך כל בוקר,

ממצאים מדעיים משמעותיים ונרחבים, מבססת הרפואה לעתים את המידע שלה על רקע מקרה בודד (Case report), שבו אירוע או גירוי חיצוני גרם להתפרצות מחלה או למוות.

כקרדיולוג, אתייחס בדברי לבעיה הייחודית של מחלת הלב הכלילית, שהיא בעלת שיעורי התחלואה והתמותה הגבוהים ביותר בעולם המערבי וכן גם בישראל. למרות העובדה, שבשנים האחרונות נרשמה ירידה עד ל-20% בתמותה במדינות מסוימות, כנראה על רקע טיפול יעיל יותר ואבחון מוקדם, התחלואה נמצאה בעלייה מתמדת וגיל הנפגעים בירידה. מן הראוי לציין, שמחלה זו אינה מאפשרת גישה מכניסטית, הן בתפיסה הפתוגנטית שלה וגם לא בגישה הטיפולית. אנו דנים במחלה רב סיבתית, המתפתחת על רקע טרשת העורקים הכליליים. הגורמים המשפיעים על הדינמיות של המחלה ועל "התפתחותה הטבעית" הם רבים ומגוונים. כיום מקובל לדבר על גורמי סיכון עיקריים: עודף כולסטרול בדם, עישון, ויתר לחץ דם. אך ישנה רשימה לא קטנה של גורמי סיכון נוספים, שקשה להחליט על מיקומם בסולם ההחמרה. גורם סיכון שמייחסים לו חשיבות בשנים האחרונות הוא הדחק הסביבתי והפסיכוסוציאלי. אין כמעט ספק שהסביבה המיידית, המיקום הגיאוגרפי והרקע האתני והתרבותי משתקפים בתחלואה של קבוצה אתנית הומוגנית בעת שהיא משנה את מקום מגוריה (migration). כך למשל, אצל היפנים שעברו להוואי ולקליפורניה, ניצפתה עלייה כמעט קווית בתמותה ממחלת לב כלילית ככל שעברו יותר מערבה.

תופעה זו ניצפתה גם אצל האירים והאיטלקים, ובאופן בולט ביותר בישראל בעדה התימנית, שאצל אנשיה טרשת העורקים הכליליים לא היתה ידועה קודם עלייתה ארצה. כשמדברים על דחק סביבתי לא ניתן להפריד את ההשפעה האמוציונלית היומיומית מהדחק הכללי שסובב אותנו. דחק זה הוא בלתי ספציפי ויכול לכלול השפעות כמו: חום, קור, פגיעה מכנית, ניתוח, מחלה חריפה וכדומה.

התגובה האמוציונלית לגירוי חיצוני תלויה ב"רגישותו" של האדם, כלומר במבנה אישיותו, ובתכונות גנטיות. למערכת העצבים האוטונומית השפעה ניכרת לתגובה זו. ישנה חשיבות למצב כריאותו של האדם, וההשפעה שונה אצל החולה הכרוני. חולי הלב הכליליים, בהיותם מוגדרים כחולים כרוניים, יכולים להוות את המודל הקלסי לנושא הנדון.

בין דחק פיזיולוגי לדחק אמוציונלי

לקראת השתתפותי בדיון זה הפנית לי-210 חולים, לאחר אוטם שריר הלב בגיל ממוצע של 52.6 שנה, את השאלה: האם חדשות "שליליות" המודפסות בעתונות, משודרות ברדיו ובטלוויזיה משפיעות עליך? א. בצורה קשה; ב. בצורה מפריעה ומגייזה; ג. הדבר לא נוגע לך. 5% מהחולים טענו שחדשות לא נוגעות להם כלל, כל עוד שהן אינן פוגעות באינטרס האישי. 9% טענו שחדשות שליליות פוגעות בהם בצורה קשה. 86% טענו שחדשות הרעות מפריעות ואף מרגיזות אותם, ובעיקר כאשר הן שבות וחוזרות במהירות רבות.

בסקר, שנערך לפני שנים מספר במכוננו, נבדקה ההשפעה של אירועי היום יום על 75 חולים עם מחלת לב כלילית ידועה, באמצעות רישום

צהריים, ערב וחצות, ואחר כך כל שעה, ואחר כך כל עשרים דקות. עכשיו יש לנו כבר גל פתוח לחדשות. החדשות הן אופיום ואפשר להתמכר אליהן. אי אפשר להיגמל מהן בעצמנו; צריך לעזור לנו להיגמל מהן. אם צריכה לצאת מכאן איזו קריאה, הקריאה שלי פשוטה — תנו לנו חדשות ברמה מקצועית יותר גבוהה: יותר מדוייקות, יותר עמוקות, יותר נייטרליות. תנו לנו חדשות ברמה תרבותית יותר גבוהה, בסגנון יותר מתקבל על הדעת, עם שורשים תרבותיים יותר מתקבלים על הדעת. ובכלל, תנו לנו פחות חדשות!

פרופ' יאן י. קלרמן

מנהל המכון לשיקום חולי לב והמרכז למניעת מחלות לב ע"ש ק. וי. קסירר, המרכז הרפואי ע"ש שיבא, תל השומר

"חדשה רעה" ובריאות האדם

כשנדרש רופא לענות על שאלה הדנה בקשר שבין סיבה ותוצאה, מן הראוי שייציג נימוקים המבוססים על עובדות והוכחות מדעיות. למרות העובדה, שהרפואה היא מדע אמפירי ויש באפשרותנו לעתים להוכיח את הקשר בין הסיבה והתוצאה מעל לכל ספק, רבות הן השאלות שבהן השיטה המכניסטית אינה מסוגלת לספק מענה.

בבואנו לדון בהשפעת אמצעי התקשורת ההמונית על כריאותו של אדם, אין כל אפשרות להוכיח באופן מדעי, שחדשות כתובות או משודרות יכולות להשפיע על יציבותו או אי יציבותו הפיזיולוגית של הצופה או המאזין.

לעניות דעתי, אין מחקר מבוקר העוסק בהוכחת ההשפעה של "חדשה רעה" או "חדשה טובה" על החמרת מצבו הכריאותי של אדם. אך בהעדר

פיתחו הפרעות קצב משמעותיות, בעוד שכי-35% מהחולים שסבלו מתעוקת לב פיתחו הפרעת קצב בשעת הצפייה. ראוי לציין, שאצל 30% מכלל החולים נרשמו הפרעות קצב, בחלקן מסוכנות, בשעת שינה. ממצאים אלה משלימים היטב את התצפיות של חוקרים אמריקאים ואחרים הגורסים, שאירוע אמוציונלי חריף ובלתי צפוי, או דחק נפשי מתמשך מהווים גורם לא רק להופעת הפרעות קצב, כלומר למצבים של חוסר יציבות חשמלית של פעולת הלב, אלא גם למותם הפתאומי של חולים אלה.

ממושך של האלקטרוקרדיוגרם, בעזרת רקורדר, במשך 24 שעות. חלק מהחולים (שגם הם עברו התקף לב) היו ללא תלונות, וחלקם סבלו מתסמונת תעוקת הלב. הממצא המעניין הוא, שרק 12% מכל החולים פיתחו הפרעות קצב במבחן מאמץ, שבו מופעל עומס מוגדר בעוצמה בינונית עד קשה. מאידך, תוך כדי שעות העבודה (המדובר בעיקר על אנשי "הצוארון הלבן"), למעלה מ-45% פיתחו הפרעות קצב שבחלקן היו מסוכנות. הממצא המעניין והמפתיע ביותר היה, שבשעת צפייה בטלוויזיה ובעיקר במהדורות חדשות, 46% מבין החולים ללא תלונות

האם מתחשבים עורכי החדשות בקשישים?

בעולם אפשר למצוא בני אדם השייכים לטיפוס A וללא שום קשר עם מיקומם הגאוגרפי הם יהיו יותר חשופים למחלה. אך לפי דעתי לא כך הדבר. במזרח אירופה או ביפן, למשל, לא נמצא האיש מטיפוס ההתנהגות A כבעל גורם סיכון גבוה במיוחד. היו גם קשיים במדינות שונות לאבחן את אותם דפוסי התנהגות שאפיינו את מערב ארצות הברית. ההתרחשות שלנו היא, שהסקר של רוזמן ופרידמן זוכה להד ופרסום עולמי, מבוסס בעיקר על ממצאים במערב ארצות הברית ואפיין את "איש העסקים המערבי הטיפוסי". מאוחר יותר התברר, שהאבחון האישי והתנהגותי יכול להשתנות, לאור השינויים התרבותיים והאתנים במקומות שונים בעולם.

גם כסקר שנערך בארץ באוכלוסייה קיבוצית לא הצליחו החוקרים — שירום ועדן מהמחלקה ללימודי עבודה באוניברסיטת תל אביב — להוכיח, שטיפוס אישיות מסוג A נוטה יותר לפתח מחלת לב כלילית, והציעו באופן אנקדוטי לעצב דפוס התנהגות אחר — טיפוס C (שתכונותיו בחלקן מאפיינות גם טיפוס A וגם טיפוס B), שאצלו נמצאו שיעורי התחלואה הגבוהים ביותר. לאור האמור לעיל ברצוני להדגיש, שאין לשלול קטגורית את קיום הקשר שבין ההתנהגות האנושית והסיכוי לחלות במחלה, אלא לעמוד על הקושי הקיים באבחון טיפוס אישיות שונים ותפקידם כגורם דומיננטי וראשוני להתפתחות מחלת לב כלילית כתוצאה מתגובות קטלניות לגירויים אמוציונליים בלתי מבוקרים. ניתן לפיכך להסיק, שהמחקר בתחום זה מסובך ודורש גישה מתוחכמת. האינטראקציות של מערכות העצבים המרכזית וההיקפית מחד והמערכות האנדוקריניות (תת-המוח — יותרת הכליות), מאידך, אתראיות באופן ישיר לתגובות פתופיזיולוגיות חריפות, שעלולות להסתיים במאורע קטלני.

כרופא לא אלחם מלחמת דון קישוט. מתפקידו של העתונאי לדווח, בעוד שתפקידו של הרופא להתריע ולטפל. איני רואה מרשם לפתרון הבעיה שלפנינו, ואם אין מרשם קיימת האפשרות שאין גם מרפא. הנני מודאג מהשפעתו השלילית של דחק אמוציונלי כרוני על מצב בריאותו של האדם. הפרופסיה העתונאית חייבת להיות מודעת לקהל היעד שלה. עתונאים כותבים ומשדרים גם לרבות קשישים, לאלפים של חולים כרוניים, כותבים לאנשים בעלי מנגנונים לביליים של מערכת העצבים האוטונומית. האוכלוסייה מזדקנת, ואנשי העתונות הכתובה, הרדיו והטלוויזיה, חייבים לקחת עובדה זו בחשבון, כפי שגם מערכת הרפואה חייבת להשתנות מבחינה עקרונית. כיום, במסגרת הרפואה המודרנית, הגיש לחולה הכרוני חייבת להשתנות מבחינה עקרונית. הדגש מושם על שיפור איכות חייו. השקפתי וגישתי הרפואית נשענת על השקפת הרמב"ם, הרואה ברופא ממליץ ומונע. הרמב"ם המליץ לבחור את שביל הזהב ולהימנע ממצבים קיצוניים.

מעל לכל עלינו לתת את הדעת לעובדה, שבחינו כמו בגופנו אין אקציה בלי ריאקציה, אין חיים ללא דחק ולא ניתן לשחות "בים הסוער" ללא נטילת סיכונים. לפיכך תהיה המלצתי — לשמור על פרופורציה נכונה בדיווח, דומה להמלצתי כרופא: להימנע מהפרזות בהרגלי אכילה, עישון וחוסר פעילות גופנית, ומעל לכל להימנע גם מאינדוקטרינציה פרופסינלית מוטעית.

הן מניסיונו והן מניסיונם של חוקרים אחרים ידוע, שמוות פתאומי עלול להתרחש בשנת צפייה במשחקי ספורט, וכן עקב חשיפה ל"חדשה רעה" על רקע אישי.

בדיון קצר כמו זה, קשה ביותר לערוך ניתוח מדויק של אותן מערכות המופעלות בגוף תוך כדי חשיפה לדחק אמוציונלי חריף וללחץ אמוציונלי ממושך. המצב המתמשך, הוא המקובל ללא ספק כגורם סיכון רציני להתפרצות קלינית של מחלת לב כלילית. הוא משפיע על אי יציבות לחץ הדם, על עליית של סך הכולסטרול בדם (בעיקר הכולסטרול ה"רע" — Low Density Lipoproteins) ועל עלייה ברמת העישון. שרשרת אירועים אפשרית זו מסבירה היטב את התגובה האינטראקטיבית בין גורמי הסיכון ומצביעה היטב על הבעיה הרב סיבתית הניצבת לפנינו.

הנס סלייה, ממניחי היסוד של תאוריית ה"Stress" הגדיר את הדחק כ:

The rate of wear and tear in the body. Stress is the sum of wear and tear caused by any kind of vital reaction throughout the body

(השיעור של שחיקה ונזק בתוך הגוף. הדחק הוא סך כל השחיקות והנזקים הנגרמים על ידי כל סוג של ריאקציה בתוך הגוף).

הגדרה זו מצביעה על העובדה, שהדחק הוא חלק אינטגרלי מחיינו. אין חיים ללא דחק. אך יש להבדיל בין תגובות שונות לדחק, כפי שתוארו על ידי סלייה ולפניו על ידי קנון. בעוד שהתגובה לדחק שסלייה מדבר עליה היא תגובה פיזיולוגית של מערכת ההיפופיזה ויותר הכליות, התגובה כפי שקנון מתאר אותה, היא תגובה חדה שנורמת לגירוי של מערכת העצבים הסימפטית, וכתוצאה מכך להפרשת יתר של קטכולמינים הידועים יותר כנוראפינפרין לצורותיו. כאשר מדברים על דחק, יש להבחין בין דחק פיזיולוגי כגון ניתוח, חום, קור, ואחרים, לבין דחק אמוציונלי כגון פחד, תסכול, התרגשות. הדחק הבלתי ספציפי יכול לגרום לתגובה בלתי פיזיולוגית. בעייתנו היא, שאין לצפות מראש את התגובה וכיצד ישפיע דחק זה או אחר בשעה מסוימת, ובנקודה מסוימת בתקופת חי אדם.

בעקבות הרמב"ם

במשך שנים רבות לא נתנה הקרדיולוגיה תשומת לב מספקת לבעיות הדחק ותגובות הפרט. היו אלה שני הקרדיולוגים האמריקאים פרידמן ורוזמן, שהחלו להתמקד במחקרם על זיהוי דפוסי התנהגות ואישיות כגורמים מסייעים לדינמיקה של מחלת הלב הכלילית. בטוחני, שרבים שמעו על סוג אישיות A-B — סיווגם של פרידמן ורוזמן במחקר שביצעו במשך שנים במערב ארצות הברית. החוקרים סבורים, שאדם מטיפוס A, המאופיין בדרך כלל על ידי חוסר סבלנות, המצוי בתחרות עם עצמו, אדם עוין המגיב באופן לא פרופורציונלי לדחק סביבתי, חשוף לדחק זמן מתמיד ומשמש דוגמה לתגובה קנונית לדחק בלתי ספציפי ובעיקר אמוציונלי. אם נכונה ההנחה, ולי אישית יש ספק בנדון שהאישיות מטיפוס A נוטה יותר לפתח מחלת לב כלילית, אזי בכל מדינה

"טובות" ו"רעות", כך שאני פטור מלהיכנס לסבך האופף הגדרות אלו. בסעיף 1 של תקנון מועצת העתונות מוצהר, בין היתר, כי מטרתה ותפקידה של מועצת העתונות הם "לשמור על חופש העתונות בישראל ועל זכות הציבור לדעת", וכן "לעקוב אחר מגמות שיש בהן להגביל אספקת ידיעות בעלות עניין וערך לציבור, להבטיח גישה חופשית אל מקורות המידע." ובתקנון האתיקה המקצועית של מועצת העתונות נקבע מפורשות, כי "חופש העתונות וזכות הציבור לדעת הם מעקרונות היסוד של החברה במשטר דמוקרטי. על אנשי העתונות לשרת את העקרונות האלה מתוך תודעת שליחות ציבורית, ביושר, בנאמנות ובמימנות," וכן כי "העתונאים, כאנשי מקצוע וכמשרתי ציבור יקפידו על רמה מקצועית ואחריות ציבורית. הם יקיימו חובתם בשמירה על מהימנות ודיוק בפרסום ידיעות בדוקות ובהערכת מעשיו של הציבור."

מיומנות, רמה מקצועית, אחריות ציבורית

מעקרונות אלו עולה בעליל, שהחובה הראשונית והעיקרית של התקשורת היא לספק לציבור מידע רלוואנטי מקיף, מהימן ובדוק. חובה ראשונה במעלה זו של התקשורת מרשתת על מה שמכונה "זכות הציבור לדעת". כשלעצמי, הייתי מרחיב — דווקא בנסיבות זמנו ומקומנו — את התשתית האידיאולוגית לחובת התקשורת לספק מידע לציבור ומגדירה כזכות רכחית הציבור לדעת. כחברה, המתיימרת באמת ובתמים להיות חופשית ודמוקרטית, אין זו רק זכותו של הציבור אלא גם חובתו לדעת את המתרחש וזאת על מנת שתוכל להתגבש דעת קהל מיועדת, רציונלית ומאוזנת בכל נושא בעל עניין ציבורי. והדברים ידועים.

אני מבקש לצטט בהודמנות זו כמה משפטים מפסק דין, שניתן ב-1962 על ידי בית-המשפט העליון שלנו (בג"צ) — אולפני הסרטה לישראל נגד המועצה לביקורת סרטים ומחזות. השופט זילברג המנחם כתב שם את הדברים הבאים: "אם מעשי השלטונות מוסתרים מעיני האזרח, שיקוליו של זה מוטעים יהיו בבוא יום פקודה לשלטון (הוא יום הבחירות) ונמצאת מידת הדמוקרטיה לוקה. מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך — זהו חשבון הנפש של השלטון בכל מדינה דמוקרטית. בעוד אשר המשטר הרודני מעוניין לשט קיומו לכסות ולחפות, ויוקרתו של המשטר הרודני היא: כבודו מלא עולם של בערות האזרח." כמוכן, ש"בערות האזרח" היא ההיפך מידעת האזרח והבנתו. יחד עם זאת, החובה הראשונית של התקשורת לספק מידע אמין ובדוק לציבור ראוי שתתבצע במיומנות, ברמה מקצועית ובאחריות ציבורית. דרישות נורמטיביות אלו מכוונות, בעיקר, לא ל"מה" אלא ל"איך" לפרסם. גם חדשות רעות, אפשר וצריך לפרסם בתבונה, במיומנות ובאחריות. ה"איך" הוא עניין של מינון, דגשים, סגנון, גישה והתחשבות אנושית. לא מוכרחים להנחית חדשות רעות במהלומת גרון על רגשותיו של הקורא או הצופה. אני נזכר בסיפור הידוע מתוך "ילקוט הכוזבים" על אותו פלמ"חניק מחוספס, החוזר הביתה לאחר תקופת היעדרות ממושכת. ניגש למיטת אביו החולה, טופח בכבדות על כתפיו ומפטיר: "נו אבא, גוססים אה..." ברי כי אין צורך לפרסם כך חדשות רעות. יש גם דרכים אחרות.

פרופ' עמוס שפירא

הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב,
חבר הוועד הפועל של מועצת העתונות

"לא מוכרחים להנחית חדשות רעות במהלומות גרון"

הדימוי שאסא כשר העלה בדבר המשקפיים והמסגרת הוא מאוד בעיתי לגבי המשקפיים שאני מרכיב הם חדשים. העדשות מפריעות לי והמסגרת לוחצת על אפי. הדימוי הזה, אם כן, מדבר אל לבי. יחד עם זאת, אין להתעלם מכך, שהעקמומיות של העדשות והזוויתיות המיוחדת שלהן באות לעתים לפצות על פגמים ומומים של האישון, של הראייה הפגומה שלנו, של קוצר ועיוות הראייה שלנו. לעקמומיות של העדשה יש אפוא, לפעמים, הסבר רציונלי ומטרה תיראפוטית חיובית.

האם קיימת חובה לפרסם חדשות? התשובה לדעתי, היא: כן. האם קיימת חובת מינון ואיזון בין חדשות טובות ורעות? התשובה, לדעתי, היא: לא. האם איזון מלאכותי או שרירותי של חדשות עלול לעלות כדי צנזורה פסולה? התשובה, לדעתי, היא: כן. במסגרת מעורבותי במועצת העתונות, ובמיוחד בוועדות הברירה שהיא מקימה חדשות לבקרים, לא נתקלתי בתלונות של קוראים מן הסוג של: "עשו לי שחור על הנשמה בעתוני סוף השבוע ואני דורש בירור על כך." זאת לא ראיתי, עדיין. נתקלתי כבר בהרבה טרונות שונות ומשונות, אך לא בטרוניה ממין זה. הערה מקדימה: לאחר שהקשבנו בקפידה לדברי שלום רוזנפלד ואסא כשר, אני סמוך ובטוח, שכולנו יודעים בדיוק מהן "חדשות" ומהן חדשות

זה מכל וכל אמר השופט לנדוי: "האירוע הנדון לא בוים כדי לגרות את היצרים. זה אירוע שאירע בחיים. וכדברי חברי הנכבד השופט זילברג, בעת הדיון, לחיים אין תמיד טעם טוב." ואם בטעם טוב עסקינן, מועצת העתונות החליטה באוקטובר 1981 כי היא "אינה זכאית להתערב בשיקוליה של מערכת עתון כלשהו, בקשר למדיניות פרסומיה [של אותה מערכת], אלא אם פרסומים מסויימים מהווים פגיעה בכללי האתיקה העתונאית, להבדיל מבעיות הטעם הטוב." "טעם טוב" הוא, כמובן, עניין אינדיבידואלי וסובייקטיבי מאין כמוהו. מה שגראה לראובן כפוגע בטעם הטוב, מקובל או לפחות נסבל על ידי שמעון. אלה הם דברים שבהם מכריעה אך ורק מערכת העתון ואין עליה מורא של צנזורה או צילה של התערבות גורם חיצוני כלשהו.

דומני, שהשאלה שאנחנו מתחבטים בה היא חלק משאלה גדולה יותר, כללית יותר: איזה טיפוס של חברה היינו רוצים לטפח כאן? וכן: בקרב איזה מין ציבור אנו מעוניינים לחיות? האם המודל שלנו הוא ציבור דמוי ילד (child like) של אנשים תלתיים, החוסים בצילם של ממסדים — שלטוניים ואחרים — פטרנאליסטיים, וה"מייחלים" ל"הגנה" (על רגשותיהם) מפני אמתות לא נעימות ומפני ידיעות רעות? או שמא האידיאל לקראתו אנו חותרים הוא ציבור של אנשים בשלים, בוגרים ברגשותיהם, רציונליים, אוטונומיים, עצמאיים, המוכנים והמסוגלים להחליט עבור עצמם ולהתמודד עם מצבים קשים ועם חדשות רעות בוגע לענייני היחיד, המשפחה או הכלל?

הגישה המכבדת את עקרון הפרסום של מידע — בתנאי שהוא אמיתי, בדוק מהימן — באה לידי ביטוי גם בדיון הכללי ולא רק בתקנונים המיוחדים לתקשורת. כך, למשל, מורה חוק העונשין שלנו, כי "המפרסם ידע העלולה לעורר פחד ובהלה בציבור, או להפריע את שלומו, והוא יודע שהידיעות הללו הן כוזבות, דינו מאסר כך וכך." הדגש הוא על הכוזב שבידיעה. אין די בכך שהידיעה עלולה להפריע את שלומו של הציבור או לעורר בו פחד ובהלה. הפרסום חייב להיות כוזב בכדי שיהווה עבירה פלילית.

"לחיים אין תמיד טעם טוב"

פקודת העתונות קובעת, כי "שר הפנים רשאי להורות על הפסקת הופעתו של עתון אם מפרסם עתון ידיעות שקר או שמועות שקר שיש בהן כדי לעורר בהלה או ייאוש." שוב, הדגש הוא על שקריותן של הידיעות או השמועות וזרעות הבהלה והייאוש. בפסק הדין שהזכרתי קודם, בפרשת אולפני הסרטה לישראל נגד המועצה לביקורת סרטים ומחזות, ביקשה המועצה לאסור הקנתו ברבים של יומן קולנוע, שתיאר אירוע אלים של פינוי בכוח, בעזרת המשטרה, של דיירים שפלטו למבנה לא להם. נימוקה של המועצה היה, שאין להראות את היומן משום שהוא פוגע בטעם הטוב. בפרפרזה הלקוחה מכותרתו של רב השיח הזה אפשר לומר, שהמועצה לביקורת סרטים ומחזות סברה כי יש לפסול הקרנתן של "חדשות רעות", העלולות לפגוע ברגשותיו של הציבור. בדחתו נימוק

חברת השפע (מבחינת מינוון העתונות)

ההתאפקות, ובמידה מסוימת, לדעתי, גם לחוסר ההבנה של אלה שעוסקים במלאכה. אצלנו בישראל יש לכך, לצערי, משקל רב במיוחד. מתי האזנו לחדשות ושמענו בפתיחה על כך שהיום לא היתה רעידת אדמה? כמוכן שזה לא נושא שידווחו עליו; גם לא שמענו שכל המטוסים נחתו בשלום, אלא אם כן היתה פעולת תגמול של מטוסים. אבל, סתם כך, שכל המטוסים נחתו בשלום — למשל, מטוסי "אל על" שבאו מצרפת, מלונדון או מניו יורק, את זה לא מספרים אף פעם. אבל אם חס ושלום קורה, כמו שקרה בשבוע האחרון לפחות פעמיים, שמטוס גדול מלא נוסעים התרסק אי שם רחוק מאוד, זאת כמוכן ידיעה שמגיעה אלינו. מה המשמעות? המשמעות היא שהעולם הופך להיות קטן מאוד ומעוות מאוד. בעבר, כאשר לא הגיעו חדשות ממרחקים, היו במשך חייו של אדם מספר קטן של אירועים דרמטיים באמת: מישוה נפל מגמל ושבר את הרגל, אולי קרה איזה שהוא אסון יותר רציני, אבל אפשר היה לספור די בקלות את האירועים החריגים מאוד. החיים בסופו של דבר הם על פי רוב לא יותר מדי דרמטיים לכיוון החיובי, ולא יותר מדי דרמטיים לכיוון השלילי, אלא הם בדרך כלל די שיגרתיים.

עשרת אלפים רציחות עד גיל 14

הבעיה משתנה לגמרי כאשר על כל האירועים החריגים שומעים כל הזמן, כשעל אירועים יוצאי דופן שומעים כעניין של שיגרה. ההשפעה לכך היא עצומה, משום שזה מעוות את הסבירות שיש לאדם לגבי מאורעות מסויימים. זה מעוות אותם בכיוון של אותם הדברים ששומעים עליהם. דבר ששומעים עליו הרבה פעמים, ועל כך יש מחקרים מדוייקים — נתפס אצל האדם כסביר יותר מאשר דבר שהוא לא מרבה לשמוע עליו. אגב, היה ויכוח במשך שנים, האם הטלוויזיה מהסוג הגרוע מעודדת את התוקפנות, או דוקא העובדה שרואים אנשים תוקפניים מאוד — היא תחליף לתוקפנות האישית? היום אין כמעט ויכוח לגבי הנזק האמיתי של התוכניות הללו. הנזק הוא לא בכך, שאדם מחקה בהכרח את מה שהוא רואה על המסך הקטן, וגם לא הדבר ההפוך, אלא משהו אחר לגמרי, היינו: שמאורעות כמו רצח הופכים לדבר שבשיגרה. עד גיל 14 רואה הנער בערך עשרת אלפים רציחות על המסך הקטן. המדובר באנגליה, בה הטלוויזיה נחשבת לטובה.

העובדה, שילד עד גיל 14 רואה עשרת אלפים רציחות לנגד עיניו מעוותת את העובדה שזהו מאורע נדיר, חריג, שבכלל אי אפשר להעלותו על הדעת בימים כתיקונם; כך הוא הופך להיות דבר שבשיגרה. הדבר משפיע כמוכן גם על שביעות הרצון מהחיים האפורים שהאדם בסופו של דבר חי, כי ההתרגשויות מופיעות רק בטלוויזיה, ורק לעתים רחוקות בחייו הוא.

אנו יודעים, שכשמדובר על לחץ פסיכולוגי, על לחץ נפשי, זה תמיד בגלל אינפורמציה. אין שום דבר אחר שיוצר לחץ נפשי, זולת אינפורמציה. אינפורמציה על מה שהיה, אינפורמציה על מה שהוזה, וביחוד אינפורמציה על מה שעלול להיות בעתיד. לפיכך, היכולת שלנו לחזות מאורעות מסויימים, ביחוד אם הם שליליים, גורמת לכך שהם משפיעים עלינו לפעמים ימים, שבועות, חודשים או שנים לפני שהם מתרחשים. היום אפשר להיכנס לבתי ספר, ולראות כבר בגיל די מוקדם

פרופ' שלמה ברזניץ

מנהל המרכז לחקר לחץ פסיכולוגי ע"ש ר.ד. וולף,
אוניברסיטת חיפה

אינפורמציה יוצרת לחץ נפשי

ברצוני להבחין בין אותן חדשות שמספרות על דברים שניתן לשנותם, שיש לנו איזו שהיא שליטה עליהם, (ואולי לאלה התכוון פרופ' כשר בדברו על כך שיש בחדשות הרעות גם אלמנט חיובי, שכן הוא בסיס של ביקורת ותיקון). לבין אותן חדשות שאין לנו שום שליטה עליהן זולת לספוג אותן, אחת אחת בקצב שמגישים לנו אותן, ואין לנו מה לעשות אתן. כחלק העיקרי של דברי ברצוני להתרכז דווקא בסוג השני שכן אני מסכים כמוכן לכל מה שנאמר לגבי התועלת והחינויות של האינפורמציה שיש בביקורת שניתן להשתמש בה כמנוף לשינוי.

עלי לציין שהתרשמתי מדברי קודמי, ובעבודתי אני עוסק בדברים די קשורים לכך. נרמה לי שאצדק אם אני, שמה שלא תהיה המסקנה מתוך נתונים מהסוג ששמענו עליהם, בלי ספק לא נגיע למצב, שבו מגישי החדשות יקחו בחשבון שיקולים רפואיים כקריטריון ראשון.

יחד עם זאת יש שני לקחים שצריך להפיק מהדברים ששמענו. הראשון — שיש מחיר לכך שהשיקול הרפואי אינו קריטריון, ואסור להתעלם ממנו; השני — כי קיים תחום של לחץ מיותר, שלא קשור לשאלה: האם חייבים לספר משהו או לא, (כי על זה היום בחברה תופשית אין הרבה ויכוח, וכולנו שמחים על כך), אלא פיצד יש לספר זאת. את אותן העובדות עצמן ניתן לספר בצורות שונות. אפשר לספרן בצורה כזו, שיהיו עוד יותר דרמטיות ומרגשות, ומאידך אפשר להביאן בצורה יותר רגועה, יותר צנועה, יותר שקולה ומאוזנת. את הפער בין שתי דרכים אלה ברצוני לכנות: הלחץ המיותר. הוא אינו שייך לא לחופש הביטוי, לא לחופש הקריאה ולא לחופש האינפורמציה. הוא שייך לחוסר

פעם. התקף לב אינו דבר פשוט, ויש לו השלכות כבדות ולא ברור אם הם יצאו משם, כי הימים הראשונים, ובייחוד השעות הראשונות, הם קריטיים ביחידה לטיפול נמרץ. מאידך ישנם חולים, שלא תופסים את המתרחש, מאחר שהם לא רוצים לתפוס את העניין. הם רואים במה שהתרחש דבר לא רציני, ועצם העובדה שהחוקר מדבר אתם הוא סימן שהם במצב טוב. הם גם לא מבינים למה שמו אותם בחדר עם אדם הנראה כמצב קשה מאוד ואינם רוצים לחשוב על כך שמצבם חמור.

כאשר משווים את הגזק האובייקטיבי לשריר הלב ודואגים לכך שהקבוצות מושוות מבחינת הדיאגנוזה הרפואית ומצב הלב, מוצאים דבר מפתיע: מתברר, שהסיכויים שאנשים יצאו בחיים משם, גדולים יותר אצל אלה שמכחישים את חומרת המצב. זהו ממצא חשוב ביותר. מתברר, שהכחשה מקטינה את גורם הסיכון. לתפוס מה מתרחש במצב קריטי זהו risk factor. כמובן, מאוחר יותר, כאשר החולים משתחררים מבית החולים, העניין מתהפך. מי שמשיך לא להאמין ולא לתפוס מה

ילדים לחוצים מבחינות בגרות. אדם צריך לעבור מבחן בנהגות או משהו דומה, הוא מתרגש מכך וזה מפריע לו להצליח. ייתכן שזה מפריע לו כבר זמן רב לפני שהוא ניגש לבחינה. מכאן, שעצם האינפורמציה הוא מקור הלהץ העיקרי. הבעיה חמורה במיוחד, מאחר שאנו כוונים לנו את התחזיות לעתיד על סמך ניסיון העבר.

התגובות העיקריות למצבים שבהם אדם שומע אינפורמציה מכבידה, קשה או לוחצת, הן מגוונות. בדרך כלל, אם האינפורמציה היא קשה מאוד, התגובה הראשונה והשכיחה ביותר היא הכחשה: זה לא יכול להיות זה לא נכון; משהו פה לא בסדר. ההכחשה נפוצה ביותר ולפעמים היא מצילה חיי אדם. המחקרים הראשוניים בנושא זה באים מהיחידות לטיפול נמרץ. אלה מחקרים די מבוקרים ששוחזרו בכמה בתי חולים. לוקחים חולים אחרי שעברו התקף לב, ומחלקים אותם לפי ראיון אישי לשתי קבוצות: מחד, אלה שתופסים מה מתרחש, שלא מתכחשים לאינפורמציה ומבינים שסוף סוף גם להם קרה מה שחשבו שלא יקרה אף

פינוע המחבלים במעלות, 1974

שמתרחש גם לא יפסיק לעשן ולא יתחיל להתעמל ולשנות הרגליו. מי שכן תופס את מצבו ולא מתכחש לו, הוא בעל סיכויים רבים יותר לשפר את הרגליו. אך בנקודה הקריטית, כשהלחץ הוא המקסימלי, או ההכחשה מקלה על הלב.

במלים אחרות, לאינפורמציה יש משקל מכריע במצבים אקוטיים. לעתים זה לא מתבטא בהכחשה; אלא למשל, בשקיעה בדיכאון נפשי. קשה יותר או קשה פחות, תלוי, כמובן, באינפורמציה עצמה.

כאשר אינפורמציה שלילית ממשיכה להופיע, אנשים מפתחים לעתים קהות חושים. מנסים להתרחק מן העניין. אגב, קהות החושים הזו היא לא רחוקה כל כך מההתמכרות שהוזכרה קודם. הידיעות בעצמה מסוימת כבר לא מספיקות, כבר לא עושות רושם. האדם זקוק עכשיו למשהו עוד יותר דרמטי, כדי שזה ישפיע עליו. אגב, לקהות חושים יש, כמובן, גם מחיר אורחי ומחיר אישי לא מבוטל.

השפעה מצטברת לחדשות הרעות

כעת, ברצוני לצמצם מעט את הדיון ולכוונו אלינו, למדינת ישראל. ישראל היא מדינה קטנה, ולעובדה זאת כשלעצמה יש השפעה גדולה. כאשר קורה אצלנו משהו לא טוב, זה בדרך כלל לא עניין אלמוני, אלא יש סבירות לא קטנה שחלק גדול מאתנו מכירים את האנשים המעורבים בכך, או מכירים מישהו שמכיר אנשים אלו. רשת ההכריות בארץ היא צפופה, ומקיפה מאוד. אדם חייב לדעת בדיוק איפה זה קרה, מתי זה קרה ומה השמות של האנשים שנפגעו. כלומר, דברים אישיים מאוד. עובדה זו, מוסיפה היבט של עצמה ושל מעורבות אישית.

התיוזה העיקרית שלי היא, כי המורל של היישוב היושב בארץ הוא חזית עמידתנו. מדברים על החזית הבטחונית, הכלכלית והחברתית, אך ישנה עוד חזית — סמויה (אם כי לצערנו לפעמים היא כבר לא כל כך סמויה), וזאת חזית המורל — איכות החיים, שמחת החיים ורצון להמשיך בחיים כאלה. המורל מושפע בראש וראשונה מן המציאות כפי שהיא מצטיירת לאנשים. לאמצעי תקשורת תפקיד נכבד בתחום זה. למורל ירוד יש מחיר רציני, אם כי לא כל כך קל למדוד אותו. יש ירידה מן הארץ וחוסר עלייה לארץ. לדברים רעים ששומעים עליהם בתור חדשות רעות, ישנה השפעה מצטברת.

הבעיה המורלית בארץ, לדעתי, היא בעיה קריטית, שאנשים מגסים להזניחה, כי לא כל כך קל להצביע על דרך הטיפול בה. הדבר האחרון שהייתי רוצה הוא, שמישהו יפרש את דברי לא נכון ויגיד: הנה, אני בעד זה שיציגו את המציאות בצורה חיובית. וכי איך אפשר לעשות זאת כאשר היא שלילית? זה אבסורד. ברור שלא זה הפתרון. אז למה אני מדבר על כך? התשובה מתייחסת לאותו קטע של הלחץ המיותר, הקשור לשאלה איך לספר את האמת. לא מה להציג — אלא איך להציג את זה. הדוגמה הפשוטה ביותר היא פיגועי טירור. מומחים טוענים, כי מבחינה ציבורית, הדרך היחידה להילחם בטרור — היא להתעלם ממנו, כאילו הוא לא

קיים, כדי שלא ישבש את אורח החיים, מה שהבריטים קוראים: stiff upper lip — לנשוך את השפתיים ולעבור לסדר היום. ככל שהתגובה מאופקת יותר, כך הכישלון של אותה פעולה ברור יותר. הרי איש אינו מעלה על דעתו, (כולל אירגוני הטירור למיניהם) שעל ידי פעולה או שתיים אפשר למוטט את המדינה בגלל התוצאה הפיזית של הפעולה. זה בכלל לא מתקבל על הדעת אלא שלכל פעולה כזו יש גם תוצאות אחרות, פיזיות. למשל, שלמספר ימים האירוע הוא במרכז הבמה של חיינו כאן. החיים נפסקים כסידרם ורק בזה מדובר, רק בזה עוסקים. כמובן, שכל תגובה כזאת, למרות היותה מובנת מאליה, מחזקת את ידי מבצעי הפיגועים.

אחת הבעיות היא, שבגלל הרובד המרגש הדבק בציבור בארץ כאשר קורה משהו מהסוג הזה, קיים פיתוי מצידם של המנהיגים להבטיח דברים שאינם מתקיימים אחר כך. לפני כמה שנים הובטח לנו שלא יהיו יותר קטיושות, אך אנו יודעים שיש קטיושות. לאחר "ליל הגלשוני" שמענו, שכבר נמצאה תשובה לחדירות כאלה ואני חושש שאין להן תשובה מלאה. אמנם זה מרגיע לרגע כשאנחנו שומעים שהכל בסדר, אך על אִבְדֵן האמינות אנו משלמים אחר כך מחיר כפול ומכופל.

אני מקבל את מה שאמרנו קודמי לגבי הצורך להתייחס לציבור כציבור מבוגר ואחראי, אך להשקפה שאין גבול ליכולת הספיגה של הציבור, אין על מה להתבסס. אינני מציע ללכת בחוצות עם שלטים האומרים: תמשיכו להכות בנו ואנחנו נתמוטט. אך גם מי שאומר שבעיה כזאת לא קיימת, אומר דבר לא נכון.

יש בעיה, ולא כל כך קל לטפל בה. הבלגה אינה כנראה חלק מן האופי הלאומי שלנו, אך אין לנו ברירה. עלינו לדעת, שיש נושאים מסוימים שלגביהם לא ניתן לנהוג אחרת.

ברשותכם אסיים באנקדוטה אישית, שהתנסיתי בה לפני די הרבה שנים בזמן הלימודים שלי באוניברסיטה העברית. בבניין שלנו היה שוער, שתמיד קרא את עתון "מעריב" של היום הקודם. היו בינינו יחסים טובים, ויום אחד חשבתי שאני עושה מעשה נאה, הלכתי וקניתי עתון "מעריב" והבאתי לו. הוא הסתכל בעתון ואמר: זה לא טוב, אני לא רוצה לקרוא את זה. שאלתי אותו: מדוע? והוא ענה: אל תחשוב שאני קורא את העתון של אתמול בגלל שחבל לי לקנות עתון של היום. אני יכול להרשות לעצמי לקנות את העתון של היום. אבל כשאני קורא מה שכתוב, אני כבר יודע בינתיים כי חצי מזה אינו נכון, ואז כל העניין לא כל כך חמור בעיני.

שלום רזנפולד:

אני רוצה לסיים את רב-השיח הזה במלה, שאמר פעם צ'ארלס רנה, אחד מגדולי העורכים באמריקה במאה הקודמת, שגם אליו באו בטענות על הידיעות השליליות, או "החדשות הרעות" שהוא מבליט יתר על המידה. על כך הוא ענה: אם ההשגחה העליונה מאפשרת לרברים כאלה להתרחש — אני לא אהיה יהיר מדי שלא לדוות עליהם.